

ens evoca la idea del fus (de fusta o de metall) estirant-se linealment. Justament en els passatges citats de Mireio, el poeta s'ha traduït la seva frase al francès, i posa «a *filé*» per «m'a fusà», i el desenrotllament del verb francès *filer*, partint de *fil*, és ben comparable al de *fusar* o *afusar-se* partint del *fus*; com diu el Bloch-W.: «peut se rattacher au sens de 'se dérouler comme un fil', terme de marine en parlant d'un câble, S. XVI, et de la vitesse d'un navire». En el fons, doncs, no ens cal més etimologia que aquesta.

Sens dubte, n'hi ha una altra de raonable. Que és la defensada per Tallgren, partint del verb FUNDERE, participi FŪSUS, en el sentit de 'desbandar, posar en fuita', i els altres sentits d'aquest verb, 'disparar (una sageta)', i del seu descendent fr. *fondre sur quelqu'un* 'tirar-se-li a sobre'; jo mateix també he pensat en algun moment que *fusar* i *afusar-se* podien, doncs, sortir de FŪSUS (FUNDERE), que en cat. antic (i avui encara a Mall.) fa el participi irregular *fus* (cf. *Coma de Fuses* 'vall de les neus foses' a Cabdella); i llavors també es podria creure en un freqüentatiu *FŪSARE, tal com RUERE fou reemplaçat pel ll. vg. RUTARE > fr. *ruer*.

La idea de Tallgren va trobar un partidari en Fr. de B. Moll. I degué sentir-s'hi confirmat per la troballa d'un passatge de Lull on es parla d'una galera que va *enfusa* (AlcM, s. v.): doncs, INFUNDERE, part. INFUSUS. Val a dir, de tota manera, que aquesta forma d'escriure el mot no compromet gaire el mateix Lull; res no ens impediria de tallar *anar en fusa*, i tindriem quasi el mateix que l'ús de *fusa* en la Costa de Llevant i en el *Victorial*. De tota manera no veig necessari de pendre en aquest punt una actitud tancada. Si hi va haver aquest ús de INFŪSA i de FUSARE, és clar que, en quedar fixat el neologisme, en llatí vulgar, el poble havia de sentir-hi alhora una derivació del FUSUS domèstic i el parentiu amb FUNDERE: tots dos es pogueren sumar en la creació del mot.

DERIV.: De la locució *ésser de fua* en l'accepció 'tenir molta força', que documenta AlcM, pot venir l'ús de *fueres* 'rifades, befes' a Alcoi que ens exemplifica MGadea: «Els Chèus d'Alcòy --- p'el seu caràcter festí y bromesc, molt dicher y amic de bromes o *fueres* ---», *T. del Xè* (I, 160). *Afuada. Afuadis. Afuador. Afuament. Afusada.*

¹ El tipus FUS-ELLUS, també en fr. *fuseau*, i en certs parlars occitans i gascons, on pren la forma *fusèt*, *-ètch*, i el derivat *buserère* «triangle en bois où l'on dresse les fuseaux» a l'Alta Bigorra (Camelat, *Bel-line*, pp. 50, 51). — ² Si hi ha un logud. *fua* 'velocitat' invocat per Spitzer, és evident que ha de ser un de tants catalanismes nàutics del sard. No és clar semànticament el sentit bàsic del maestr. *fua* que GaGirona explica en termes ambigus i fins embrollats. Possiblement aquí sí que hi ha, si no FŪGA, almenys una evolució del gallicisme *fougue*. Altrament, com que GaGirona està molt arrencat amb l'etimologia FŪGA, potser d'ací vénen les seves explicacions embullades; i en tot cas és evident que és més prudent no fer gaire cas d'aquestes defini-

cions d'ell. — ³ Ed. Mata Carriazo, p. 76; a tort, Gillet (*HispR* xxvii, 280), i el malaguanyat amic Ramon Iglesia (veritable autor d'aquella ed.), voldrien corregir-ho en *fuga*, perquè ells no coneixen el nostre nauticisme, i el fet és que els mss. del text castellà porten *fusa*.

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *fusada, fuada, fusall, fusany, fuany, fuseny, fusenyey?, fusarany, fusat, fusell, fuell, fuguell, fusellet, fuselatge, fuser, fusera, fuserol, fuferol, fusaiol, afusar-se, afusat, afuar-se, fusa-fua* cf. infra, *afuer, afugar-se, d'afuanda, fuent, donar fusa, fua, fusa, anar en fusa, ésser de fua, fueres, afuada, afuadis, afuador, afuament, afusada.*

Fusa, V. *fus* i *fondre* *Fusada, fusall, fusany, fusarany, fusat, fusell*, V. *fus*

FUSELL (arma de foc), pres del fr. *fusil*, que a l'E. Mitjana significava 'pedra foguera, sílex d'encendre foc', va aplicar-se al foguer que, xocant amb el gallet d'una arma de foc, dispara l'arma, i finalment a l'arma mateixa o fusell d'espurna, que funcionava d'aquesta manera; el fr. *fusil* prové del ll. vg. *FOCILE 'pedra foguera', derivat de FOCUS 'foc'. □ 1.ª doc.: S. XVII.

«Fusell encès pera posar foch desde lluny: pyrobolus», *DT*.¹ En francès, com a arma de foc portàtil, es documenta des de 1671; per aquest temps Montecucoli usa *fuscile* aplicat al gallet de l'arquebús, i potser és un arquebús allò que designa en els dicc. catalans d'aquells temps. Com a nom de la pedra foguera es troba en francès des de 1180, en italià *foçile* ja en Dante, *fuscile* en el Boccaccio, i oc. ant. *fozil*, que ja apareix en trobadors clàssics per al bocí de metall d'encendre foc o d'afilar (Marcabré, Bornelh, etc., *PSW* III, 576); també port. ant. i leon. *fuzil*: d'on el port. i cast. ant. i dial. *fuzilar* 'llampegar'. En francès el resultat fonètic regular era *foisil*, que apareix en els exemples més antics, però aviat hi apareix *fuisil* i després *fusil*, que probablement s'expliquen per influència de *fusée* 'coet', de significat anàleg, i del fr. dial. *fu* 'foc', variant molt estesa a l'Edat Mitjana.

En català la forma primera degué ser *fusill*, que en efecte és encara la usada a l'Alt Empordà (Boadella, 1939; entorn de Figueres, 1911) i a tota l'àrea ross., fins a l'alta Cerdanya (AntCayrol, JPCerdà, *Cont.*, 43). A d'altres llocs *fuzil* (Aneu, però *fuzèl* a Tor) o *foçil*, en terra valenciana, d'on és la frase feta *aguantar el foçil* 'suportar cosa pesada': «si --- els diuen morquers o caroners, ja no'ls pega bé --- però que aguanten el *foçil* lo mateix que tots, puix no han de ser ells de millor condició qu'els atres», MGadea (*T. del Xè* I, 151). En una cançó romanesca que sembla correspondre al S. XVII o primera part del XVIII: «Una mi-nyona que hi ha --- s'és vestida de paysà --- sols pera sentar-ne passa / --- capità del regiment — d'ella se n'enamorava / --- / quan ne foren en el bosc — d'amores l'atormentava. / Capità, deixi'm està, — si no'm deixa també'l mato — / Sí li n'apunta 'l *fusell*, — sí n'i apunta i n'i dispara»; variant recollida a Olot, i